

PRZYCZYNEK DO ŻYCIORYSU
MARCINA KWIATKOWSKIEGO z RÓŻYC

przez

Dra ZYGMUNTA CELICHOWSKIEGO.

W Bibliotece pisarzów polskich wydałem dwa dziełka Marcina Kwiatkowskiego: »Książeczki rozkoszne o poczciwem wychowaniu dziatek« i »Wszystkiej Lifflanckiej ziemi opisanie«, a wydanie to opatrzyłem wstępem, zawierającym szczegóły z życia i literackiej działalności Kwiatkowskiego. Już niestety po wyjściu z druku tej książeczki otrzymałem z Archiwum Królewskiego odpisy kilku listów, które zawierają szczegóły charakteryzujące naszego, tak mało dotychczas znanego pisarza, i dlatego — jak sądzę — zasługują na ogłoszenie w Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce.

Poniżej ogłaszam szereg tychże listów, dodając do nich krótkie objaśnienia.

I.

Marcin Kwiatkowski do Olbrachta ks. pruskiego.
(Arch. Królewiec. A. Z. I. 6, 86).

Gratiam, pacem, misericordiam, ac longaevum successum a Deo patre per unigenitum filium eius, dominum nostrum Iesum Christum, illustrissimae celsitudini vestrae in annos Nestoreos ex intimis, tanquam domino suo clementissimo opto.

Ab ineunte usque aetate consentaneum esse semper duxi, princeps illustrissime ac domine christianissime, vestigiis principis sapientiae Solomonis (!) hiis inuiti: mendicitatem et divitias non dederis mihi, domine, tantum ex immensa gratia tribue victui et amictui meo necessaria, ne forte satiatus obliviscar nominis sancti tui inquiendo: Quis est dominus? vel aegestate compulsus furer ac periurem nomen domini Dei mei. Idcirco exaudivit dominus vocem indignam deprecationis meae ac mihi vestram illustrissimam celsitudinem tanquam instrumentum divinitus oblatum mirifice subministravit; per vestram enim celsitudinem clarissimis muneribus haud per exiguum intervallum temporis me largissime decorarat, pro quibus cunctis munifice in me benefitiis collatis Deo et filio eius, humani generis recuperatori, simulque illustrissimae celsitudini vestrae maximas et corruptioni minime obnoxias gratias ago, agereque, quoad spiravero, haud desinam. Porro eundem patrem domini nostri Jesu Christi assiduis precationibus solicitabo, ut mihi aliquando talem ocasionem concedere dignetur, per quam animum meum tuae illustrissimae celsitudinis in horas ardentissimum re ipsa potius, quam iam verbis, declarare queam. Nihil enim mihi in toto orbe terrarum iucundius ac delectabilius contingi potuisset, nisi ut me gratum illustrissimae celsitudinis vestrae largissimorum munerum opere ipso illustrare possim; ac ita auxiliante Deo vires meas in hac moderna vacatione in hunc scopum intendam, ut si non gratus propter tenuitatem ingenioli et imbecillitatem virium horum amplissimorum donorum, ingratus tamen animadverti, quoad vixero, a vestra illustrissima celsitudine non potero. Si vires defuerint, laudanda tamen erit voluntas. Demum istud propositum in hac vacatione meum absque auxilio illustrissimae celsitudinis vestrae, ad ipsum fastigium perduci minime potest, siquidem divus Ambrosius manifeste affirmat, divitias esse instrumenta virtutum ac egregiorum quorumvis facinorum. Ego vero, illustrissime princeps, domine et patrone mihi clementissime, ita modo aegestate ac penuria funditus omnium rerum laboro, ut, si illustrissima celsitudo vestra servulo minimo suo ac quoad movebitur fidelissimo quam primum praesidio sancto suo non succurrerit, tum diutius hisce in regionibus vaccare ingenuis studiis (proh dolor) non concedetur. Quare iterum atque iterum illustrissimam celsitudinem vestram in modum obsecro, ut illustrissima celsitudo vestra infimi ministri sui recordari dignetur, ac eum sereno et hilari vultu intueri non gravetur. Quod opus sanctae pietati et liberalitati illustrissimae celsitudinis vestrae convenientissimum aptissimumque vestram illustrissimam celsitudinem causa ecclesiae Christi, cujus ego exigua plantula sum, praestaturam minime dubito. Deus unus in essentia aeternus in personis vestram illustrissimam celsitudinem in bona valetudine, faelice rei publicae administratione, sempiterna pace, syncera et abundanti salutiferi verbi sui cognitione, simul cum illustrissimis

principibus, nempe coniuge et liberis, atque omnibus fidelibus addictis et subditis propter utilitatem ecclesiae Christi ac emolumentum reipublicae per gratiam suam in tempora longeva conservare dignetur.

Datum Lipsiae 5 ianuarii anno 1561.

Illustrissimae celsitudinis vestre minimus clyens ac obsequundatissimus, quoad vixerit, minister

Martinus Quiatkovius
de Rozicze.

W przedmowie do wydania dziełek Kwiatkowskiego wspomniałem że kształcił się w Uniwersytecie Lipskim, o czem mówi sam w »Książeczkach o poczciwem wychowaniu dziatek«, a co pod r. 1560 potwierdza wydana przez Dra Tomkowicza »Metryka Uniwersytetu Lipskiego«. Z powyższego listu okazuje się, że był w Lipsku jeszcze w r. 1561 i że już wówczas pobierał stypendyum od Olbrachta, księcia pruskiego. Tegoż roku datował z Lipska przedmowę do wydanej w r. 1561 »Confessio Augustanae fidei, to jest wyznanie wiary chrześciańskiej«. Dzieło to napotkało na silną opozycyą i napaść Akademii królewieckiej, która zarzucając mu błędny wykład nauki luterskiej, przeprowadziła u Księcia zakaz książki. Bibliografowie pruscy (D. H. Arnold, Ausführliche Historie der Königsberger Universität, Cz. II, str. 544—546 i Preusische Zehenden, T. III, str. 551) domyślają się, że mimo zakazu książka wydrukowana została w Królewcu, a że datowanie przedmowy z Lipska miało tylko na celu zmylenie pogoni. Jestem również tego zdania, że druk uskuteczniony został w Królewcu, dotowanie przedmowy z Lipska tłómaczy się jednakże tem, że w r. 1561 Kwiatkowski w Lipsku jeszcze przebywał. Prawdopodobnie też dokonał tamże przekładu Confessyi — a być może, iż z tego właśnie tytułu pobierał stypendyum od Księcia pruskiego.

II.

List drugi — pisany przez Jana Tęczyńskiego do Księcia pruskiego z Gdańska dnia 16 Sierpnia 1562 r., odnosi się do wspomnianej wyżej Confessyi. W obronie swej przeciwko zaczepkom Akademii Królewieckiej zasłaniał się Kwiatkowski wedle Arnolda tem także, że dzieło to napisał wskutek zachęty wielu panów polskich. List ten każe się domyślać, że między tymi panami był i Jan Tęczyński, który tak pisze do Księcia Pruskiego:

Illustrissime princeps, domine, domine mihi clementissime. (Arch. Królewiec. A. Z. II. 12. 66).

Obsequia mea studiosa in gratiam illustrissimae celsitudinis vestrae diligenter commendo. Salutem et foelices omnium rerum a deo optimo maximo successus vestrae illustrissimae celsitudini ex animo opto.

Quod nos illustrissima celsitudo vestra per servitorem nostrum petiit, ut de discessu illustrissimi ducis Finlandiae et, qua iturus sit vestram illustrissimam celsitudinem certiorem litteris nostris faceremus, id nobis periucundum accidit, ut qui semper eo studio erga illustrissimam celsitudinem vestram a maioribus accepto affecti simus, nos in omnibus vestrae illustrissimae celsitudini promptissimos exhibere. Itaque quantum certo intelleximus, illustrissimus dux Finlandiae hinc 18 huius mensis discessurus et per Prusiam ad sacram regiam maiestatem iter facturus est. Quando vero Regiomonti apud illustrissimam celsitudinem vestram esse debeat, id plane certo scire non possumus.

Porro discedentem hinc nobilem Martinum Kwiatkowski, clientem illustrissimae celsitudinis vestrae ac nostrum integerrimum, praetermittere noluimus, quin illum, uti bene meritum, illustrissimae celsitudini vestrae hisce literis nostris commendaremus. Diligenter itaque petimus, ut eum illustrissima celsitudo vestra, tanquam patronus eius clementissimus, gratia sua prosequi et ab iniuriis malevolorum hominum tutari, eidemque puerum fovere in aula illustrissimae celsitudinis vestrae concedere dignetur. Adhaec versiones eius in linguam polonicam, praesertim vero apologiam Augustanae confessionis, quam magno commodo multis fore putamus, illustrissimae celsitudini vestrae commendamus, obnixe rogantes, ut ad eam promulgandam illustrissima celsitudo vestra auxilio suo clementer adesse velit. Futurum id deo optimo maximo acceptissimum ac reipublicae nostrae utilissimum minime dubitamus, nosque eo nomine illustrissimae celsitudini vestrae plurimum debere existimabimus. Cum his nos et obsequia nostra in gratiam illustrissimae celsitudinis vestrae plurimum commendamus.

Gedani, 16. Augusti anno salutis nostrae 1562.

Vestrae illustrissimae celsitudinis servitor deditissimus

Joannes comes in Tenczin
manu propria subscripsit.

III.

Z następującego dokumentu, zawierającego instalacyą M. Kwiatkowskiego w służbie Księcia pruskiego, dowiadujemy się, że wskutek zalecenia Króla poskiego, przyjął go Książę pruski za tłomacza i sekretarza do spraw polskich i to z pensyą roczną 50 grzywien.

Martini Quiatkowski Bestallunge den 3 Martii 65.
(Arch. Król. Ostpr. Folianten N. 922. Fol. 318-b. f.).

Von Gottes Gnaden wir Albrecht etc. bekennen und thun kund hiermit für uns, unser Erben, Erbnehmen und nachkommende Herrschaft gegen Ider menniglich, insonderheit denen es zu wissen von nothen, das wir auf vleissige Intercession und Vorbitt Königlicher Majestät zu Polan etc, unsers gnedigen Herrn und freundlichen lieben Ohmens und derselben zun (!) Ehren den erbarn unsern lieben getreuen Martinum Quiatkowski ferner zu unserm diener volgender Massen bestellet und angenommen, wie wir inen dan hiermit und in Kraft dieses unsers Briefes bestellen und annehmen; nemlichen das er sich an unserm Hofe nnd für der Rathstuben mit Vertolmetschunge der polnischen Briefe und Abfertigung der polnischen Leute die Tage seines Lebens treulichen gebrauchen lassen, sich in allem, wie einem ehrliebenden ufrichtigen diener geburet und wol anstehet, verhalten, sich keines practirens für Polan oder ander Gesindlein understehen, auch unsern Nutz und Bestes, so viel an ime, zu suchen und zu fordern, Schaden und Nachteil aber zu vorhüten und abzuwenden vorpflichtet und vorbunden sein solle. Dagegen und umb solcher seiner dienstbarkeit willen sollen und wollen wir ime 50. Mark, je 20. Groscheu preusch für eine Mark gerechnet, zu jerlicher Besoldunge von Quartaln zu Quartaln aus unser Rentkammer neben dem gewonlichen Hofcleide und dem freien Tische zu Hofe auf inen und einem Jungen, ingleichen auch den Lichten, dem Schlaftrunk und anderm, gleich unsern zwei Rossern Jar jerlichen, und ein jedes Jar besonder, so lange er lebet, geben und reichen lassen. Als treulich etc. Zu Urkund.

Scalichius sic mutari jussit, princeps audivit et consensit audiente C. Nostitio.

IV.

Mimo niezbyt wysokiej pensyi umiał snać Kwiatkowski chodzić około swych interesów, kiedy już następnego roku — 1566 — mógł

panu swemu pożyczyć 1000 grzywien z prowizyą 6%, jak się to okazuje z następującej obligacyi Księcia pruskiego:

Martin Quiatkofski Vorsicherung über 1000. Mark den 8. May Anno 66. (Arch. Król. Ostpr. Folianten N. 923. fol. 290).

Von Gottes Gnaden Wir Albrecht etc. bekennen und thun kund hiermit für uns, unser Erben, Erbnehmen und nachkommende Herrschaft gegen Idermenniglich, insonderheit denen es zu wissen von nothen. Nachdem uns der erbar unser Hofdiener und lieber getreuer Martinus Quiatkowski von Rozicze zu unser Nothwendigkeit 1000. Mark, je 20. Groschen preusch in die Mark gerechnet umb einem gebürlichen Zins als 6. von Hundert, welches jerlichen 60 Mark Zins machen thun, auf zwei Jar lang gutwilliglich dargeliehen und vorgestrackt, die wir auch volkomlichen in unsere Rentcammer entpfangen lassen. Demnach geloben und versprechen wir hiermit und in Kraft dieses unsers Brives für uns, unser Erben, Erbnehmen und nachkommende Herrschaft obgemeltem unserm Hofdiener Martino Quiatkowski, seinen Erben, Erbnehmen oder getreuen Inhabern dieses unsers Brives obberurte 1000. Mark Heuptsumma, jerlichen jedes Hundert mit 6. Mark, welches jerlichen 60. Mark machen thun, zu vorzinsen, nach Ausgang aber derselben zweier Jare ime die Heubtsumma, so ferne wir uns weiter mit ime derentwegen nicht vorgleichen, wider erlegen zu lassen, alles treulich und ungevehrlich. Zu Urkund etc. Datum Königsperg ut supra etc.

Relatione curiae magister praesente burggrabio, idem audiverunt etc.

Gorge Trepkaw.

V.

Lepiej nawet od kamery książęcej umiał się krzątać Kwiatkowski około interesów pieniężnych, bo po dwóch latach, na które wymieniony w poprzednim dokumencie kapitał 1000 grzywien był pożyczony, kamera nietylko długu nie oddała, ale dopożyczyła jeszcze 200 grzywien od Kwiatkowskiego, który za tę przysługę odniósł stopę procentową z 6-ciu na 7-em od sta.

Martin Quiatkofsken Vorsicherunge den 6. Novembris Anno 1568. (Arch. Królew. Ostpr. Folianten N. 924. fol, 74).

Anstadt und vonwegen des durchlauchtigen, hochgebornen Fürsten und Herrn, Herrn Albrecht Fridrichen, Marggrafen zu Brandenburg,

in Preussen etc. Herzogen etc. unseres gnedigen Fürsten und Herrn bekennen und thunkund wir, des Herzogthumbs Preussen verordente Regenten, für seine Fürstliche Gnaden, derselben Erben und nachkommende Herrschaft gegen Idermenniglichen, insonderheit denen es zu wissen von Nöten; nachdem unserem in Gott ruhenden gnädigen lieben Landesfürsten und Herrn, hochlöblicher und milder Gedechtnus, auf seiner hochseligen fürstlichen Gnaden gnediges Ausinnen und Begeren zu derselben notwendigem Behufs der edle undernveste Martin Quiatkowski von Rozicze 1000. Mark je 20. Groschen Preusch in eine Mark gerechnet, verschienen 8. May des verflossenen 66-ten Jares auf zwe Jar lang dargeliehen und fürgestrackt, weil aber solche zwei Jar nunmehr verlaufen, haben wir derhalben mit ime die genannten 1000. Mark in fürstlicher Gnaden Rentkammer umb einen geburlichen Zins lenger stehen zu lassen gehandelt. Darzu er dann auch noch 200. Mark obgemelter Wehrunge ausgezelet und nun also 1200. Mark bey unsern gnedigen Herrn stehen hat. Demnach gereden, geloben und zusagen wir hirmit anstadt und für hochgenante ire fürstiiche Gnaden, derselben Erben und nachkommende Herrschaft, das wir gedachtem Quiatkowski solche 1200. Mark jerlichen und ein ides Jar besonder, so lange dieselben bey unseren gnedigen Herrn stehen bleiben, das Hundert mit 7. Mark aus seiner fürstlichen Gnaden Rentkammer verzinsen wölln. Wann aber iren fürstlichen Gnaden nicht gelegen, die obbemelte Summa Geldes umb den geburenden Zins lenger bei sich zu behalten, oder aber Quiatkowski solche bey seiner fürstlichen Gnaden lenger nicht stehen lassen wollte, so soll solches ein Teil dem andern ein Virtel Jar zuvor auzukundigen und seine fürstlichen Gnaden, oder an des Stadt wir, noch Verflissung desselben $^1/_4$ Jahrs gemeltem Quiatkowsken sölche 1200. Mark Heubtsumma sambt den hinderstelligen Zinsen, do dero ir keine versessen weren, aus irer fürstlichen Gnaden Rentkammer zu erlegen schuldig und pflichtig seyn. Alles treulichen etc.

Commissio Burggravii

Hofmeister
Cancellarius } audiverunt
Burggravius

Tobias Rosenzweigk.

VI.

Z następnego listu — Jana Tęczyńskiego do Olbrachta Fryderyka, Księcia pruskiego — okazuje się, że w r. 1571 jeździł Kwiatkowski do Polski, i że był u Tęczyńskiego, aby mu oddać list Księcia pruskiego,

proszącego o rogi jelenie i o konie. Domyślać się wolno, że nietylko rogi jelenie sprowadziły Kwiatkowskiego do Polski, lecz że prawdopodobnie ważniejsze także sprawy, i to sprawy religijne, były celem jego podróży. Wiadomo bowiem skądinąd, że Kwiatkowski używany był do takowych misyi wraz z innymi Polakami, bawiącymi na dworze pruskim. Potwierdza zaś powyższy domysł i ta okoliczność, że wysłany był do Tęczyńskiego, który nam już znany jest jako protektor Confessionis Augustanae fidei.

Illustrissime princeps et domine observandissime.
(Arch. Królew. Herzogl. Briefarchiv. Polen, Weltliche Grosse).

Reddidit mihi literas illustrissimae celsitudinis vestrae dominus Martinus Quiatkowski, celsitudinis vestrae famulus, quibus petit a me ut cervorum cornibus et gradariis illustrissimae celsitudini vestrae gratificem. Quod pro ea, quam illustrissimae celsitudini vestrae debeo, observantia et animi mei erga illam promptitudine libenter facerem, si esset aliquid apud me pro dignitate illustrissimae celsitudinis vestrae. His enim ferme diebus, quibus dominus Quiatkowski aderat et cornua et gradarios, quae habui praestantiora, in aulam illustrissimi principis Bavariae transmisi. Verum sciens, hanc esse voluntatem illustrissimae celitudinis vestrae et in his delectari, dabo omnem operam, ut non solum his, quae a me literis suis expetit, sed etiam omni studiorum et officiorum genere meam erga celsitudinem vestram illustrissimam promptissimam inserviendi voluntatem testatam facerem. Superest, ut Deus omnipotens illustrissimam celsitudinem vestram diutissime servet incolumem et foelicem. Cui me servitiaque mea diligentissime commendo.

Data Lublini 17 mensis Augusti anno 1571.

Illustrissimae celsitudinis vestrae paratissimus servitor

Joannes comes in Thenczin,
castelanus Woyniciensis, Lublinensis etc. capitaneus,
manu propria subscripsit.

VII.

Wbrew narzekaniom na biedę i niedostatek, których jest pełno w przedmowach i dedykacyach do dziełek Kwiatkowskiego, rosła jego fortunka, tak iż w r. 1573 miał już u kamery książęcej należność 2200 grzywien, jak tego dowodzi przytoczona niżej obligacya.

Martin Quiatkoffsky Vorsicherung über 400 mark, den letzten Januarii Anno etc. 73.
(Arch. Królew. Ostpr. Folianten N. 925, fol. 140-b).

Von Gottes-Gnaden wir Albrecht Fridrich Marggraf zu Brandenburg, in Preussen etc. Herzog etc. bekennen und thun kunt für uns unsere Erben und nachkommende Herrschaft gegen jedermenniglich, insonderheit denen es zu wissen von Nöten, das uns der erbar, unser Hofdiener und lieber getreuer Martin Quiatkowski von Rozicz zu der vorigen Summa, als achtzehnhunder Mark, so er in unser Rentkammer stehen hat, in dato dieses Briefes noch vierhundert Mark, je 20 Groschen Preusch in die Mark gerechnet, gelien. Dieselben vierhundert wollen wir ihme neben voriger Summa das Hunder järlich mit sechs Mark obiger Wehrung vorzinsen, und soll ihme der Zins von Quartal zu Quartaln, wieviel sich derselbe jedes Quartal trifft, gereicht und gegeben werden, alles treulich und ohne Geferde.

Burggravius commisit et audivit. Princeps audivit et subscripsit in Beisein des Herrn Hofmeisters Lehndorf etc.

Wszystkie te oszczedności i zabiegi miały na celu nabycie posiadłości ziemskiej — i dopiął tego celu oszczędny dworzanin i pisarz, bo w r. 1577 datuje już wydane dziełko Libellus sive praefatio in Jagellonicham genealogiam »in exili praediolo meo Quiatkowo«. Gdzie ta »wioszczyna« leżała, nie wiadomo. Nie było to pewnie gniazdo rodzinne naszego Marcina a domyślam się, że albo umyślnie dla swego nazwiska nabył wioskę Kwiatkowo, albo też sam dopiero nadał tę nazwę nabytej przez siebie posiadłości ziemskiej. W tem przypuszczeniu, iż to Kwiatkowo nie było rodzinnem gniazdem Kwiatkowskiego, utwierdzają mię dwa następne listy: Dominika Alamaniego do ks. pruskiego Jerzego Fryderyka i odpowiedź księcia na list tenże.

VIII.

Illustrissime princeps, domine, domine clementissime!
(Arch. Królew. A. Z. I. 3. 1.).

Cum proximo superiore tempore allatum esset ad sacram regiam majestatem, dominum meum clementissimum, mortuum esse in Prussia dicionis celsitudinis vestrae quendam Martinum, qui se Quiatkovium

nominaret, natus vero esset in Polonia illegittimo thoro, majestas regia quod, qui ita nascuntur, eorum bona, cum decedunt, ad fiscum regium vetere juris instituto pertineant, omnia quaecunque ab illo usquam relicta essent bona mihi pro clementi sua gratia donare dignata est. Commigrarat autem Quiatkovius iste ex Polonia, ubi non contemnendas habebat facultates vitandae tortasse ignominiae ex natalibus contractae causa in Prussiam, eoque facultates etiam plerasque transtulerat et bona quaedam partim aere proprio de vicino suo empta, partim ab antecessore celsitudinis vestrae pro servititiis donata possidebat. Haec an donatione mihi a sacra regia majestate facta tanquam ad regiam majestatem post ejus, qui subditus esset majestatis regiae, mortem spectantia contineantur, non disputabo; illud affirmare non dubito, vel eo nomine gratissima mihi, quod, qui jam pridem ad servitia celsitudinis vestrae animo et voluntate cupidissime ferar, hoc accedente vinculo plane illis devinctum me existimare possem, ad eaque praestanda occasionem atque facultatem commodissimam ex bonis illis mihi obventuram. Igitur et si nullo hactenus majore meo merito celsitudini vestrae sim cognitus, tamen quod homagii sui tempore celsitudo vestra me dignum beneficio suo judicarit, ac non vulgari cum munere, quod ego prae me semper feram, honoraverit, non dubito semel clementiam celsitudinis vestrae expertus, eam iterum implorare, supplicareque celsitudini vestrae, ut bonorum istorum a Quiatkovio relictorum me compotem fieri velit, certamque et stabilem eorum possesionem ac dominium mihi pro clementia et benignitate sua datis etiam eam in rem literis mihi conferre, quod, uti impetraturum me non dubito, ita omnem vicissim dabo operam, ut non solum boni et fidelis vasalli officio, sed etiam omni servitiorum, quaecunque possint a me proficisci, genere celsitudini vestrae, dum vivo, satisfaciam, proque salute et incolumitate ac foelici et stabili dominio celsitudinis vestrae Deum omnipotentem cum liberis meis exorem. Cui omnem meam servitutem offerro et devoveo.

Grodna die 18 Decembris anno 1585.

Illustrissimae celsitudinis vestrae humillimus servitor

Domynychus Alamanny,
manu propria.

Dominik Alamanni, pochodzący ze znakomitej rodziny florenckiej, otrzymał indygenat polski od Zygmunta Augusta (Paprocki, »Herby rycerstwa polskiego«). W r. 1581 był »culinae magister ac Novae civitatis capitaneus«. (A. Pawiński: Akta metryki koronnej z czasów Stefana Batorego, 1576—1586, str. 205).

IX.

Ad Dominicum Alemanni, sacrae regiae majestatis culinae magistrum, 20 Decembris anno 85.
(Archiwum Królewiec. Ostpr. Folianten, N. 59. fol. 141).

Magnifice domine, syncere nobis dilecte! Litteras magnificentiae vestrae, in quibus bona a Quiatkovio quodam olim possessa a nobis petit, ad 17 Decembris accepimus. Nos vero qui magnificentiam vestram ob singularem virtutem et perspectam erga nos benevolentiam amamus plurimum, doluimus quidem, id a nobis flagitari, quod ratione muneris nostri curatorii atque etiam ob bonorum istorum conditionem praestare esset difficile. Licet enim Quiatkovius defunctus partem bonorum eorum ex gratia nactus fuerit, partem etiam emptionis titulo possederit, conjuncta tamen jure feudi in se ejusque prolem masculam per seniorem in Prussia ducem sibi conferri voluit, id quod diplomata ejus testantur. Cum itaque bona ista ipso jure non ad fiscum sacrae regiae majestatis, sed ad nostrum et Prussiae devoluta et in mediis nemoribus nostris Insterburgensibus et terrarum nostrarum quasi receptaculis sita sint, statim ea dictae praefecturae nostrae Insterburgensi quasi postliminio adjungere jussimus. Quam vero difficile sit durante hoc munere nostro curatorio, de quo nobis aliquando rationes reddendae sint, tale quid cum pleno dominio alienare magnificentia vestra pro sua prudentia intelligit. Quam etiam ob causam id ministris et subditis nostris, quibus ob servitia praestita gratia debetur, in paribus casibus denegatum fuit. Quae nisi inter caetera obstarent, non pateremur magnificentiam vestram hac in re desiderare gratiam nostram. Accipiat igitur magnificentia vestra hanc excusationem nostram et in rebus aliis aequis et possibilibus omnem a nobis benevolentiam expectet. Quam prosperrime valere et florentem vivere optamus. Regiomonte.

Michael Gisius, secretarius.

X.

Po napisaniu powyższych przyczynków, otrzymałem za wskazówką p. dra Korzeniowskiego, a łaskawem pośrednictwem prof. M. Sokołowskiego kopię jeszcze jednego listu M. Kwiatkowskiego z Archiwum XX. Czartoryskich w Krakowie. Dla kompletu przytaczam tu i ten list, pisany do Hozyusza, stwierdzający zresztą tylko wskazaną wyżej umiejętność Kwiatkowskiego w chodzeniu około swych interesów i powiększaniu swej fortunki, chociażby uproszonym od Księcia Biskupa koniem,

Oto treść tego listu, zachowanego w oryginale w Archiwum XX. Czartoryskich w vol. 403 na str. 361:

Illustrissime princeps domine ac benefactor clementissime. Acsi ante biduum invisendo salutem Cels. tuae ac offerendo semper obsequentissime servitia mea ad Celsitudinem Illustriss. tuam per Jacobum Borutham scripsi, tamen quum proprius tabelarius meus per Helczbergam iter facturus sit, praetermittere nolui, nec juste potui, quin Illustriss. Celsit. Vrae. per hanc occasionem salutem denuo inviserem, quam Illustriss. Celsit Vrae. in annos plurimos ac omni genere felicitatis repertissimos a Deo P. D. N. J. Christi ex animo opto etc.

Jam nihil novarum rerum Celsit. Vrae ad perscribendum habeo. Tantum Vestram Illustris. Celsitudinem tanquam dominum meum antiquitus clementissimum ac munificentissimum obnixe oro, ut Cels. Vra in hac mea necessitate aliquo equo mihi succurrere ex gratia ducali sua velit: faciet Celsitudo Illustriss. Vra. nomini sancto suo aeviterne opus laudatissimum ac honorificentissimum, mihi vero, quoad superstes fuero, omni cum gratitudine demerendum. Quod superest me in veterem clementem gratiam Vrae. Celsitudinis recommendo, ac omnia felicissima in annos Nestoreos usque precor.

Datum Regiomonti 18 Junii, Anno 1568.

Vestrae Illustrissimae Celsit. quoad vixerit fidelissimus ac obsequentissimus minister.

(P. S.) Per Jacobum Borutam disputationes duas D. Martini Celsit. vestrae ante biduum misi, jam hunc librum Celsitudini vestrae transmitto etc.

Martinus Quiatkovius de Roziczе etc.

Na odwrotnej stronie drugiej karty listu adres:

Illustrissimo principi ac reverendissimo praesuli et domino Stanislao Hossio, Dei gratia Cardinali ac episcopo Varmiensi, Sereniss. S. R. Majestatis Poloniae fidelissimo ac dignissimo Consiliario etc. domino ac benefactori meo summa cum observantia clementissimo.

W przedmowie do wydania dziełek Kwiatkowskiego w Bibliotece Pisarzów polskich nadmieniłem, że »rok jego śmierci tak samo, jak rok urodzenia, nie jest znany«. Z listu VIII-go dowiadujemy się, że w grudniu r. 1585 już nie żył — a prawdopodobnie zeszedł z tego świata niezbyt dawno przed datą tego listu.

List tenże przynosi nam drugą nie równie ciekawszą wiadomość i to, że Kwiatkowski był synem nieprawego łoża. Faktu tego nie można

podawać w wątpliwość, bo ani Batory bez słuszności nie wydawałby takiego przywileju, ani Alamanni bez dowodów nie śmiałby takiego robić zarzutu a książę pruski, gdyby to była plotka, byłby niewątpliwie tym argumentem odparł pretensye Alamanniego i nie byłby potrzebował szukać argumentów na uzasadnienie odmownej odpowiedzi.

Jak atoli z tym faktem pogodzić niejednokrotne przechwalanie się Kwiatkowskiego swą parentelą, mianowicie w książeczce »Libellus sive praefatio in Jagellonicham genealogiam«, w której na tytule pisze: »Martini Qviatkovii de Rozicze, a proavo legitimi regii thesaurariadis« — a w tekscie: »... laudabili nobilium ac generosorum *legitimorumque praedecessorum* meorum, videlicet Bartosii Blonski de Rozicze proavi ac divi antecessoris tui Casimiri 3-tii thesaurarii, Martini thesaurariadis avi, *Alberti parentis* et Joannis Luthomirski patrui ac castellani Siradiensis... exemplo etc.« W innem znowu dziełku: »Libellus fere aureus« przytacza stryja swego (patruum) Michała Lutomirskiego, dziedzica Lutomirska, rodzonego brata wspomnianego wyżej Jana. Czyżby to czynił tylko dla zatarcia śladów »ignominiae ex natalibus contractae«? Ależ w takim razie naraziłby się na protestacye rodzin, do których się przyznawał i mógłby ściągnąć nie miłe na siebie następstwa. Czyby w istocie był krewnym tych osób, do których pokrewieństwa się przyznaje, tylko że »illegitimo thoro«? Uderzającą bądź co bądź rzeczą jest to, że nazywając się sam Kwiatkowskim, wymienia najbliższych swych krewnych — pradziada, dziada, ojca Olbrachta i *stryja* Jana Lutomirskiego, a w innem miejscu *stryja* Michała Lutomirskiego. Gdybyśmy przypuścili, że ściśle się wyrażał, nazywając Lutomirskich stryjami, należałoby uznać wymienionego Olbrachta za brata Michała i Jana Lutomirskich, a za ojca naszego Marcina, nieprawego łoża. Lecz są to tylko domysły, wymagające stwierdzenia ściślejszemi dowodami.

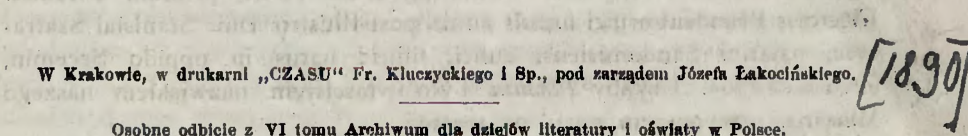
Zdaje się, że nazwisko Kwiatkowskiego było tylko przybranem. Naprowadzają na ten domysł słowa listu Alemanniego: »Martinum, *qui se Quiatkowium nominaret*«. Nie zawadzi tu przypomnieć, co Jędrzej Węgierski (Andreas Regenvolscius) mówi o Franciszku, synu Marcina Kwiatkowskiego w swem Systema historico-chronologicum ecclesiarum Slavonicarum, wyd. z r. 1652, str. 414: »Franciscus Plachta Seceminius, facundus et patheticus concionator, Martini Kwiatkowski *Plachta appellati*, viri doctrine et genere nobilis, ex tractu Syradiensi oriundi, Italicae, Germanicae aliarumque exterarum linguarum periti, primum Sereniss. Electoris Brandenburgici multis annis, post Illustris Dni. Stanislai Szafraniec, palatini Sandomiriens, aulici, filius; natus in oppido Secemin, circa a. 1556«. Czyżby *Płachta* było właściwem nazwiskiem naszego Marcina, otrzymanem może po matce?

Uderza też, że tenże Węgierski, przytaczając synów Franciszka, nie daje im nazwiska Kwiatkowskich, tylko przytacza; Johannes Plachta

(str. 426), Samuel Płachta (str. 428) i Daniel Płachta (str. 428), — a nawet o samym Franciszku mówi tylko: »Franciscus Plachta Secimensis, Martini Kwiatkowski Plachta appellati filius«. Zdawałoby się stąd, że syn i wnukowie Marcina, odrzucili dobrowolnie czy zmuszeni, przybrane przez Marcina nazwisko i wrócili do właściwego nazwiska: Płachta.

W artykule o Marcinie Kwiatkowskim w Encyklopedyi Orgelbranda powiada Sobieszczański, że Kwiatkowki krewnym był Marcina Kromera. Żałować należy, że Sobieszczański nie podał źródła, z którego zaczerpnął tej wiadomości i że nie przytoczył bliższych szczegółów, — byłoby to może rzuciło nieco światła na pochodzenie Kwiatkowskiego, które tymczasowo pozostać musi nierozwiązaną zagadką.

Jaki obrót wzięła sprawa sukcesyi po Marcinie i czy zachodziły jeszcze dalsze w téj sprawie korespondencye i pertraktacye, niewiadomo.

W Krakowie, w drukarni „CZASU" Fr. Kluczyckiego i Sp., pod zarządem Józefa Łakocińskiego. [1890]

Osobne odbicie z VI tomu Archiwum dla dziejów literatury i oświaty w Polsce.
Nakładem Akademii Umiejętności.